

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. spalio 20 d. *

Tremties vaikų istorijos sugulė į knygas

Spalio 12 dieną Jonavos viešojoje bibliotekoje vyko Stanislovo Abromavičiaus „Tremties vaikai. Trečioji knyga“ pristatymas. Renginį vedusi Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė trumpai supažindino susirinkusiuosius su sąjungos vykdoma veikla, ypač pasidžiaugė knygų leidyba ir Patriotinių leidinių knygyneliu, kuriami platinamos knygos apie rezistenčios kovas, tremties vargus ir sąjungos veiklą. Pristatydama knygą „Tremties vaikai“ autorui S. Abromavičių, pabrėžė, kad nors pats nebuvo tremtyje, tačiau domėjosi tremtį patyrusių žmonių išgyvenimais, užrašinėjo istorijas, kurios tarsi šeimos metraščiai. Buvo sumanya leisti vieną knygą, bet medžiagos surinkta tiek, jog iš karto buvo išleistos dvi. Trečioji knyga išleista 2017-ųjų metų pradžioje ir dalyvavo Vilniaus knygų mugėje. Jau baigiamai rengti ir ketvirtąji knyga. Taip pat S. Abromavičius sumanė, kad reikia išleisti dar vieną knygę vaikams. Taigi atrinktos istorijos, kurios būtų jdomios 12–14 metų vaikams. Ji vadinsis „Vai-kystė Sibiro toliuose“. Darbas beveik atliktas, beliko rastipinigų leidybai. Se-

rijos „Tremties vaikai“ leidėjai nuspindė jautriusias knygose pateiktas istorijas išversti į anglų kalbą, kad sujomis galėtų susipažinti dar platesnis skaitytojų ratas. Šiuo metu vyksta knygos redagavimo darbai.

Stanislovas Abromavičius papasakojo, jog knygose „Tremties vaikai“ publikuojamos istorijos neskelbtos kituose leidiniuose. Trijose knygose jau aprašyta apie 250 istorijų. Autorius kvietė visus, kas dar nori papasakoti savają istoriją, kreiptis į laikraščio „Tremtinys“ redakciją. S. Abromavičius akcentavo, jog dirba be atlygio, bet daug. Jo darbo diena trunka aštuonias valandas. „Susitikimuose manęs klaušia, ar sunku užrašyti skausmą. Sako, kad svetimo skausmo nebūna. Todėl ir man buvo sunku kartu su knygos herojais išgyventi gyvenimus, vienas už kitą sunkesnus, tragiškesnus. Kita vertus, iš tų žmonių galėjau pasimokyti ataklumo, tikslų siekimo, Tėvynės meilės,“ – kalbėjo S. Abromavičius. Autorius papasakojo labiausiai įsiminusių istorijas. Jam pasisekė rasti jauniausiąją tremtinę Marytę Cekanavičiūtę-Bagdonienę iš Kaišiadorių, kuriai trémimo dieną buvo tik trys dienos. Jis pasidalijo

ir Marijonos Bluijienės, kuri tremtį patyrė būdama 116 metų, istorija. Tuolaikui nepasake trémėjams nė vieno blogo žodžio, nes buvo akila, kurčia, suparylizuota. Buvo tikimasi, kad atsiaras artimieji, kurie vyks paskui neigalių senolę. Atsirado anūkas, kuriam tuomet jau buvo per 60 metų. Jis kitu ešelonu nuvažiavo į Sibirą paskui močiutę, ten ją globojo ir senolė dar trejus metus išgyveno.

S. Abromavičius prisipažino, jog jam svarbu, kad „Tremties vaikų“ knygų pristatymo metu dalyvautų nors vienai geras liudininkas, kuriam teko išgyventi tremties kančias, netektis. Viešėdamas Jonavos, jis pasikvietė Meilutę Raštikytę-Alksniéné, kuri papasakojo apie tragiską Lietuvos kariuomenės generolo Stasio Raštikio šeimos likimą – išblaškytą jų šeimą, tremtį, artimųjų netektis, dvigubą senelės tremtį ir savo išgyvenimus, slapstantis nuo antrojo ištremimo. Teko tapti Maryte Neryte ir ilgam pamiršti savo pavardę. Paklausus Meilutės, kada ji vėl tapo Raštikyte, ji atsakė, jog tik 1990 metais. Autoriui pateikus klausimą, ar nebuvo skaudu, kad už pavidę teko būti ištremtai, M. Raštikytė trumpai papasakojo savo dėdės dailininko Adomo Smetonos istoriją, kuris tremtyje pasakė: „Jei nebūčiau Smetona, nebūčiau čia“. Tai išgirdės kitas žmogus papriesttaravo: „Aš ne Smetona, bet ir aš esu čia“. Trémė ne tik kažkuo nusipelniusius Lietuvai. S. Abromavičius pabrėžė, jog dau-

gelis lietuvių, patekę į žiaurią terpę, netik stengési nepalūžti, bet ir dorai auklėjo savo vaikus, skiepijį jiems vertibes.

Renginyje pasisakės Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininko pavaduotojas Juozas Yla atskleidė savo sasajas su Jonavos kraštu – 1951 metų spalio 2 dieną pirmą kartą teko pabuvoti Jonavos – iš čia jų išežė į Sibirą. J. Yla patikino, jog kiekvienas tremtyje patyrė daug skausmo ir vargo, tačiau knygose nėra pykčio. Jis sakė, kad reikia statyti paminklus, rašyti knygas ir kalbėti jaunimui, kuris nesupranta daugelio dalykų, tekusių tremtiniams. J. Yla susirinkusiems papasakojo apie savo tremties išgyvenimus Naryme. Baigdamas linkėjo visiems Lietuvos žmonėms optimizmo ir vilties – juk lietuvių išvermingi, sunkius laikus išgyveno...

Jonavos kultūros centro tremtinių chorą „Viltis“ (vadovė Violeta Michelkevičienė) atliko kelias dainas, ilgametė LPKTS Jonavos filialo pirmininkė Veronika Gabužienė renginio dalyvius džiugino V. Cinauskio poezijos posmuisi.

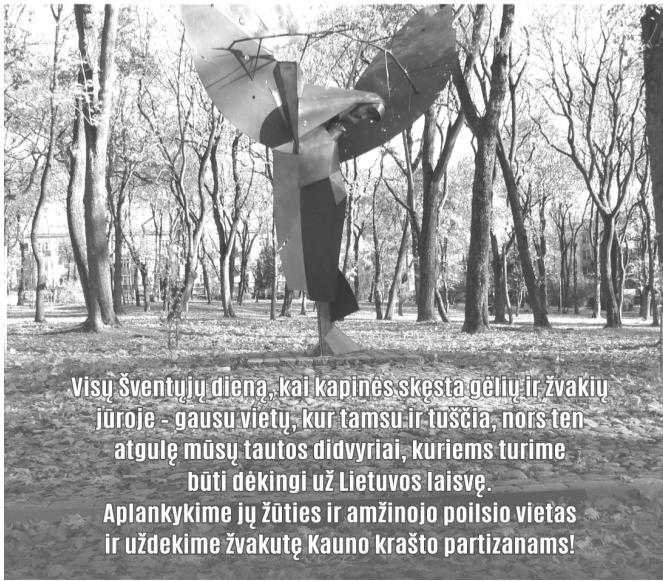
Rimantė TARASEVIČIENĖ

Rašytojas Stanislovas Abromavičius, LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė ir LPKTS pirmininko pavaduotojas Juozas Yla knygos „Tremties vaikai“ pristatyme

Uždeklė žvakutę savo krašto partizanams

2017 m. spalio 31 d.
(antradienį) 15 val.
susitinkame prie
paminklo Žuvusiu
už Lietuvos Laisvę
motinai Kauno
Senosiose kapinėse

Akcijos Kaune organizatoriai

Visų Šventųjų dieną, kai kapinės skesta gėlių ir žvakų
jūroje – gausu vietų, kur tamsu ir tuščia, nors ten
atgulė mūsų tautos didvyriai, kuriems turime
būti dėkingi už Lietuvos Laisvę.
Aplankykime jų žūties ir amžinojo poilsio
vietas visame rajone ir uždeklė žvakutę
Zanavykijos partizanams!

Uždeklė žvakutę savo krašto partizanams

2017 m. spalio 29 d.
(sekmadienį) 10 val.
susitinkame prie
memoriale Genocido
aukoms atminti
Šakių kapinėse

Akcijos Zanavykijoje organizatoriai

Akcijos draugai

Visų Šventųjų dieną, kai kapinės skesta gėlių ir žvakų
jūroje – gausu vietų, kur tamsu ir tuščia, nors ten
atgulė mūsų tautos didvyriai, kuriems turime
būti dėkingi už Lietuvos Laisvę.
Aplankykime jų žūties ir amžinojo poilsio
vietas visame rajone ir uždeklė žvakutę
Zanavykijos partizanams!

Negyjančios praeities žaizdos

1944 metų vasarą sovietai antrą kartą okupavo tris Baltijos valstybes. Sugrįžę įjėjimą, neapykantą ir kerštą nukreipė į Lietuvos gyventojus. Motyvavo tuo, kad, prasidėjus karui, iš kiekvieno krūmo lietuviai šaudė į bėgančius raudonarmiečius, tačiau pamiršo, kiek iki karo pervenkus metus nukankino ir nužudė Lietuvos gyventojų. Terorizuodami pavienius, pradėjo masines žudynes.

Telšių apylinkėje, Rainių miškelyje, nežmoniškai kankinė, sušauč 72 politinius kalinius. Pravieniškėse išsaudė keilis šimtus kalinių kartu su prižiūrėtojais. Pagaliau priėjo prie aukščiausio laipsnio teroro birželio 15-ają. Per vieną dieną į mirties ešelonus sausakimšai sugrūdo keiliolika tūkstančių Lietuvos gyventojų. Daugiausia moterų, vaikų ir senelių, kadangi vyrai buvo nužudyti anksčiau arba atsidūrė Sibiro platybėse.

Pokario vyriausias Kremliaus ideologas M. Suslovas, pabuvojęs Palangoje, pasakė: „Graži mūsų Palanga, tik per daug lietuvių čia esama“. Matyt, todėl ir gimė projektas – 80 procentų lietuvių perkraustysti į Sibiro platybes.

Pokario metais pirmą tremtis įvyko 1945 metų rugpjūčio 15 dieną, per Žolėnių šventę. Keliasdešimt tūkstančių tremtinių atsirado prie Uralo kalnų. Į

1988 metų rugpjūčio 20 dieną Marijampolėje, dar buvusiame Kapsuke, įsikūrė „Tremtinio“ klubas, kaip Sajūdžio padalinys. Tremtiniams reikalaujant, 1989 metų vasario 18 dieną miesto ir rajono vykdomųjų komitetų sprendimais buvo sudarytos komisijos stalinizmo nusikaltimams tirti. Nuopat „Tremtinio“ klubo įkūrimo Istorinė grupė, vadovaujama Aldonos Vilutienės, kruopščiai rinko pokario istorinę medžiagą ir vietinių kolaborantų nusikaltimus. Taip buvo atrastas Ramybės laukas, kur užkasta apie 400 slapčiai atvežtų partizanų bei per tardymus nukankintų kalinių kūnų. Aplinka – šiukslynas. Buvusių politinių kalinių ir tremtinių inicia-

išvežtųjų butus miestuose ir kaimo soydybose okupantai įkurdino daug iš Rusijos atvežtų šeimų.

Vilkaviškio apskrities Pilviškių valsčiuje vienkiemius užėmė 27 rusų šeimos. Partizanai raštu įspėjo atėjūnus: per dvi savaites prieš juos bus panaudoti ginklai. Atėjūnai dingo, kaip ir buvo atvažiavę.

Nepavykus mainų politikai, nuo 1945 metų iki 1952 metų vežė partizanų šeimas, giminės ir artimuosius išvienių Lietuvos rajonų į kitus.

1951 metais iš Dzūkijos miškingų vietovių vežė į Pagėgių, Šilutės, Šilalės, Pakruojo, Panevėžio rajonus. Šeimas apgyvendino ištremtyjų vienkiemiuose. Enkavedistai vienu šūviu sumanė nušauti du zuikius: iš miškingų rajonų vietovių išvežė partizanų rėmėjus, o nuvežtus įkeldino į ištremtyjų sodybas, kad sietimam krašte vietus partizanaisusidorotų su atvežtaisiais. Iš Senosios Varėnos 1952 metų balandį išvežė Juozo Puodžio šeimą. Apgyvendino ištremtyjų sodyboje Pakruojo rajone, netoli Linkuvos. Naktį atėjo ginkluoti vyrai ir paklausė: „Kas jie tokie, iš kur atsirado?“. Motina paaškino, kad jos buvo broliai partizanai žuvo 1949 metais, todėl ši šeima buvo atkelta čia. Partizanai sutiko, kad

liktų gyventi šiame vienkiemyje.

Marcinkoniškė Gražina Švedaitė-Valentukevičienė papasakojo apie savo šeimos negandas minimu laikotarpiu. 1952 metų kovo 24 dieną jai buvo šešeri, kai iš Trakiškių kaimo išvežė jų penkių asmenų šeimą: tėvus, ją su broliuku ir sunkiai sergantį seneliu. Kaime liko tik kelios šeimos, segebėjusios pasislėpti, o dėl sergančio senelio Švedai ir buvo užklupti namuose. Išvežė į Panevėžio rajoną, apgyvendino namuose, atimtuose iš savininko. Kadangi atvežtieji buvo laikomi savanoriais, vietinių požiūriis į juos buvo gana negatyvus – juk svetimus namus užėmė. Kai vyrai su kitais atvežtais kaimynais kartą užkūrė pirtį, šeimininkų sūnus užrémė duris ir norėjo padegti. Tėvas atsisakė gyventi tuose namuose. Kolūkis statė namą ir jleido gyventi jų šeimą kaip nuomininkus. 1954 metais, mirus seneliui, gavo leidimą ir išvežė laidotį į tėviškę. Į gimtinę grįžo 1958 metais, namo nebuvę, apsigyveno tetos namuose. Ir vėl teko statyti. Gražina prisimena ašarojantį tėvelį, grįžusį iš Varėnos, kur praše pagalbos ar paramos namo statybai, juk buvo tremtiniai. Vienas valdininkas trenkė kumščiu į stalą ir išrėžė: „Kokie tremtiniai?! Jūs savanoriai!“

Tai nebuvó Sibiro tremtis, bet ir ši atėmė didžiausią turą – gimtuosius namus, atskyré nuo giminėjų ir draugų. Tokių vietinių tremtinių jau likę 140.

2015 metais Varėnos apygardoje išrinktas Seimo narys Vidas Mikalauskas, gavęs raštą iš LPKTS Varėnos filialo tarybos, sunkiai, bet įregistruavo, kad klaušimas dėl vienos tremtinių išvertinimo būtų svarstomas Seime. Kadangi V. Mikalauskas baigė kadenciją po metų, todėl nespėjo įgyvendinti mūsų prašymo.

Kada į Seimą toje pat apygardoje buvo išrinktas naujas Seimo narys Juozas Baublys, LPKTS Varėnos filialo taryba raštu kreipėsi, kad pateiktų svarstyti šį prašymą. Gavome Seimo nario J. Baublio atsakymą, kad prasidėjus rudens Seimo sesijai, bus pateiktas šis klausimas. Tikėtina, kad J. Baublys, pratęsdamas V. Mikalausko užregistruotą kreipimąsi dėl vienos tremtinių išvertinimo, patenkintis LPKTS Varėnos filialo prašymą.

Nuo 1997 metų ne kartą kreipėmės, kad būtų išspręstas vienos tremties klausimas, tačiau teigiamo atsakymo nesulaukėme.

**Vytautas KAZIULIONIS,
LPKTS Varėnos filialo Garbės
pirmininkas**

Pasiekimas ir abejonės

tyva buvo išvalyta. Pastatyti kelios skulptūros, koplytstulpiai, Nežinomo kareivio kapas. Istorinė grupė iš dar gyvų liudininkų užrašė atsiminimus ir duomenis. Pasirodo, ten, netoli užkasimo vietus, Žvyro gatvės kai kurie gyventojai prasitęsė sklypus ir sodino daržoves.

Aldona Vilutienė jau 2009 metais pradėjo ieškoti, reikalauti, kad Ramybės lauke, dabar jau parke, prie jėjimų pastatyti informacinius stendus, bet vis be rezultatų. LGGRTC tokį darbą dar nedarė, o iš savivaldybės gaudavo tik pažadus. Žmonės ten vedė šunis jaunimas rengė linksmynes, visai nežinodami, kokia čia vieta.

Aldona vis beldési, tikėdamasi, kad

būs išklausyta. 2016 metais LGGRTC pradėjo daryti stendus, nušvito A. Vilutienės viltis ir šių metų spalio 4 dieną informacinių stendų buvo pastatyti. Didelis laimėjimas! Praeinantys stebėjosi, kad nieko iki šiol nežinojo.

Keistai nutiko su informaciniu stendu prie Kančių koplytėlės. Staiga leidimas buvo anuliuotas. Mat kitais metais Kraštotoyros muziejus Vytauto Didžiojo parke statys panašius stendus, nors Koplytėlė stovi ne parko ribose.

Kančių koplytėlė mena ir nacių okupaciją, dabartinės kurios patalpose buvo gestapas, kuris taip pat kankino, žudė ir pusgyvius žmones metė į šalia esančio upelio krantuose. Tai ką galima derinti su parko aprašytais stendais? Neaišku, ar bus kas nors padaryta, o LGGRT centras jau dabar turi paruošęs, tik neleidžia statyti.

Ar pajęgs A. Vilutienė įveikti kitaip nusiteikusius? LGGRTC tam pritarė, tačiau yra Marijampolės savivaldybė ir LPKTS Marijampolės filialas, kurie turėtų būti labiausiai suinteresuoti.

Alva SIDARAVIČIENĖ

Spaudos draudimo istorija

džia suprato, kad lietuviškos spaudos draudimas suvienijo mus, knygnešių į Lietuvą rusų necenzūruojamose gabentose knygose buvo raginama vienyti, švestis, mokyti savo rašto, aiškinama mūsų istorija ir atskleidžiamā caro valdžios kraštui daroma Rusijos žala.

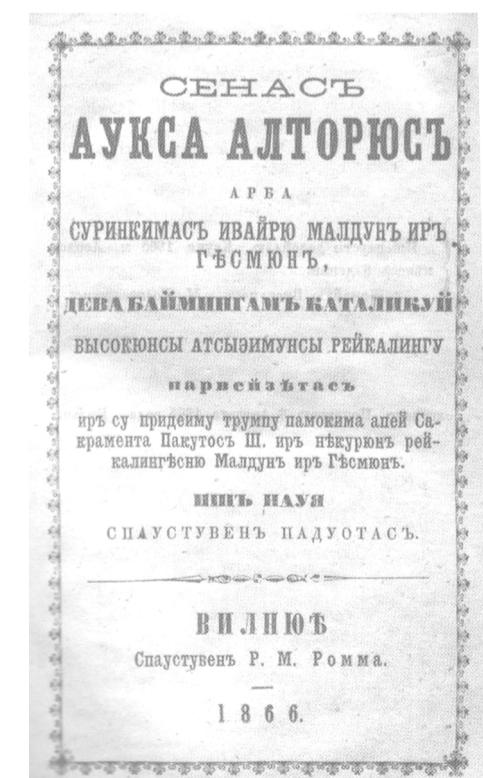
Ne daug kas žino, kad rašyti lotyniškomis raidėmis bandyta uždrausti ne tik lietuviams. Štai tas pats M. Muravjovas Latgalijoje, kurios mokyklos buvo pavaldžios Vilniaus mokslo apygardai, émési iniciatyvos pritaikyti kirilicą latviškoje spaudoje. Kirilica buvo sudarytas žodynas, leidžiamai kalendoriai, maldaknygės. Tik viską uždrausti Latvijoje prievara nesiryžo, pabūgę, kad lotyniškomis raidėmis latviai knygas gabensis iš Švedijos ir Prūsijos. Todėl lietuvių kova už lotyniškas raides išgelbėjo latvius nuo nemalonumų.

Prie kirilicos naudojimo užgrobtose teritorijose sugrįžta jau po Spaolio pučio Rusijoje. Imta rusiškas rai-des primesti totoriams, prieš tai nau-

dojusiems arabiškus ir lotyniškus rašmenis. Panašiai elgtasi su Pavolgio ir Uralo tautomis: baškirų, komių, čiuvaišių, mordovių, jakutų, evenkų, chaksų, tuvių ir kitomis. Rusiškas raidynas buvo primestas azerbaidžaniečiams, uzbekams, turkménams.

1940 metais Sovietų sąjungai okupavus dabartinės Moldovos teritoriją, vėlesnės gyventojai kalbėjo moldaviškai, naudojo lotynų kalbos raidyną. Imtasi plačios propagandos tai pagerinti. „Rusų bolševikų kultūra yra pažangiausia ne tik Sovietų sąjungoje, bet ir visame pasaulyje... Rusų kalba yra laisvės simbolis, visų tautų brolybės ir bičiulystės simbolis...“ – taip kalbėjo Moldavijos Aukščiausios tarybos agitatorai, priimdami įstatymus vartoti kirilicą. Kvailiau ir nebuvovo galima sugalvoti... Tik 1989 metais moldavų kalba paskelbta valstybine, sugražinta ir lotyniškos abécėlės versija.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Maldaknygė „Senasis aukso altorius“. 1866 metai (iš R. Venckaus kolekcijos)

Ivykiai, komentarai

Ir kur visa tai girdėta?

„Komunistai iš šalį atėjo 1917 metais kaip bolševikai, daugiau kaip 70 metų elgési kaip okupantai, o suvokę, kad jų laikas praėjo, išsilaksté nelyginant mugį vagys, iki paskutinio siūlelio apvožė žmones ir sunaikinę valstybę.“

„Bolševikai išnyko taip pat netikėtai, kaip ir atsirado, iširpo tose pasaulinėse struktūrose, kurios kadaise atsvėdė juos į Rusiją“.

„Daugelis kaltino jį (Gorbačiovą), kad būdamas kapitonas jis pirmasis paliko skėstantį laivą. Tai anaipolt ne taip. Kaip ir dera tikram vadui, jis pasitraukė paskutinis, įsitikinęs, jog visi jo žmonės ir kroviniai jau saugioje vietoje.“

„Beveik visa nomenklatura suspėjo pereiti į naujas valdžios struktūras, dar kartą patvirtinusi, jog yra nepaskandina ma ir amžina.“

„O partijos auksas liko patikimose rankose. Ir neieškokit jo, nes, jei ir rasisite, nieko nelaimės.“

Tai buvo ištraukos iš Igorio Buničiaus knygos „Partijos auksas“. Perskaitykite šią knygą, jei dar neskaitėte, ji padės susivokti, kas gi vyko Sovietų sąjungoje jai žlungant, ir užves ant kelio, stengiantis suprasti, kas darosi vienoje partijoje, ilgus metus valdžiusioje (ir tebevaldančioje) atgimusiai Lietuvą. Tai, ką mes stebime šiandien, pri mena I. Buničiaus knygos personažus ir veiksmą: nesunkiai surasite paraleles su M. Gorbačiovu – taip, tai jaunasis Gintautas Paluckas, na, o partija –

tai mūsų nemirtingoji TSKP–LKP–LDDP–LSDP. Tenka pripažinti, kad iš šių dviejų veikėjų vienas jau buvo susidurės su teisėsauga. Buvęs Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorius Gintautas Paluckas piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, kai neteisėtai suteikė privilegijas žiurkių naikini mu užsiimančiai Vilniaus profilaktinės dezinfekcijos stociai. Tai paskelbė Vilniaus miesto pirmasis apylinkės teismas, buvusį politiką pripažinęs kaltu. Politikas buvo nuteistas dvejų metų laisvės atėmimo bausme, tačiau jos vykdymas buvo atidėtas vieniems metams. Be to, teismas nurodė, kad G. Paluckas privalo atlyginti Vilniaus miesto savivaldybei padarytą žalą – daugiau kaip 57 tūkstančius litų.

Trumpai tariant, jaunojo politiko socialdemokrato reputaciją gerokai apgraužė žiurkės, o štai antrojo veikėjo – LSDP – reputaciją dar tik graužia, bet ne žiurkės, o specialiosios tarnybos, į dienos šviesą ištelpiančios basčius, skardžius, bradauskus ir kitus žinomus ir nežinomus veikėjus. Gali kilti klausimas, kas gi nutiko, kad LSDP ēmė užleisti pozicijas? Nieko nuostabaus nenutiko, tik... nebeliko ką pri chvatizuoti, ēmė sekti „srautai“ iš europinių pinigų, ir (kas galėtų paneigt?) ekonominio nuopolio keliu slysta putinistinė Rusija.

Prof. Vytautas Landsbergis, kaip visuomet, taikliai ir su sveikos ironijos

doze, LSDP krizę apibūdino taip: „Liga, kankinus Lietuvą per 70 metų, gal jau baigsis. Mėginsiu trumpai.“

Simptomai, kuriuos visi mato, yra tiek sykių mutavusios valdymo organizacijos vidinis socialinis konfliktas ir lūžis, panašus į griūties pradžią. „Liaudis“ prieš pabodus į susikompromituosiu partnomenklatūrinį „elitą“. Būtent tai vyksta LSD (buv. SSKP – LKP, buv. LDDP) viduje. Jokių ideologijų, nors mėgina jomis dangstytis. „Daugiau socializmo“ stoją prieš „ištikimybę“ rutinai? Baikit. Valdžia ten yra viskas, alfa ir omega – kaip vargšej Rusijos. Tačiau norint jos daugiau, ne tik antrinėse lesyklose, bet siekiant ir politiskai atsigriebti, reikia susigrąžinti palankų publicos dėmesį, rinkėjų pasitikėjimą.

Naujasis LSD vadovas, palaikomas partiečių liaudies, lošia iš viso banko – arba sugrižti į didelę sceną, arba susinaikinti. Grupių susirémimas, panašus ir į kartų konfliktą, dalyvaujant keliems besiblaškantiems veteranams. Keistai rizikuojant gudresnis G. Kirkilas, tačiau vargu ar išlos ką pavargęs J. Olekas. Žiūrintieji atgal nykiai kovoja prieš savo jaunesnius azartininkus, pretendentus į lietuvišką „Neue Linke“. Šmēkšo ir „Alternatyva Lietuvai“ – mums nebūtina NATO. Rusija tam pritartų, pagerintume santykius. Kairiajam jaunimui progresaapsibrėžti. Bent jau šalin sankcijas.

Senieji baisiai ilgai neatsikratė paveldo bei įpročio būti Partija virš ki-

tų struktūrų, taipgi virš įstatymų ir epizodiškai deklaruojamo patriotizmo. Atrodė puiku. Patys leidžiam įstatymus, patys juos ignoruojam pagal savus gobšumo įstatymus, ir „vsio zakono“. Matėme ir tebematome, atsimename ir atpažiustum.

Rusijoje tai jau ištobulinta naujos (?) diktatūros forma, žymima ženklu VVP (Vladimiras Vladimirovičius Putinas, – red. past.).

Lietuvoje formavosi minkštėsnė manipuliacinio valdymo atmaina (su kai kuriais išskrovotais opozicijos balsais). Žymėtina AMB. Pagal ją svarbiausia esą išsaugoti struktūras ir srautus. Vis dėlto, jei AMB tebegyvent, Paluckas nešokinėt.

Šitose žaidynėse yra ir bendresnių pagrindų. Valdžios, tai yra jos uzurpatorių, ir liaudies kaip stichinės masės įgimta abipusė neapykanta. Valdžia savo niekinamos liaudies nekenčia dar ir iš baimės. Liaudis – iš keršto. Dėsninumai grėsmingi visai Europai, ne tik separatistei Rusijai, apsikabinusiais faradžius. O Lietuvai?

Matysim, kiek paveiki ardomoji trolių erozija, „slaptinių“ dezinformatorių kohortos, ir iki kurio masto auga grėsminges kraštinių kairės ir dešinės suartėjimas.

Komuna, mutuojanti į fašizmą – tai būtent Rusija. Turėtume išlikti nepanašūs.“

Gintaras MARKEVIČIUS

Ar išsaugosim tautiečius?

Pasak Lietuvos Parlamento atstovo byloje dr. Ž. Pavilionio, kreipimasis į KT iš pirmo žvilgsnio atrodo visiškai logiškas – prašoma išaiškinimo, ar formuliuotė, kad dviguba pilietybė Lietuvos piliečiams suteikiama tik tam tikrais išimtiniais atvejais, atitinka realybę, su kuria susiduria mūsų šalis bei jos piliečiai, ir néra pažeidžiamas lygiateiškumo principas.

Šiuo metu dešimtimis tūkstančių Lietuvos piliečių, iš tévynės išvykusiu iki 1991 metų, tokia išimtis galioja. Tačiau piliečiams, kurie išvyko iš šalies po 1990 metų kovo 11 dienos, ši teisė atimama. Todėl Seimas dar kartą bando paklausti, ar nediskriminuojami apie 800 tūkstančių iš Lietuvos išvykusių piliečių, kai jų tévai, seneliai ir lit-

vakai tokiai teisę jau turi.

„Teikdami Seimui savo pasiūlymus dėl dvigubos pilietybės suteikiimo iš Lietuvos išvykusiems asmenims, siekėme atkreipti dėmesį ne tik į pasikeitusias išorines aplinkybes (narystę ES, NATO ar neigiamą „Brexit“ poveikį), bet ir į esminį realybėje taikomos teisinės praktikos bei Konstitucinio Teismo doktrinos neatitikimą – seniai žinomą faktą, kad jau ir šiandien ištisoms piliečių grupėms, kelioms dešimtimis tūkstančių Lietuvos piliečių suteikta dviguba pilietybė, nors teisinė doktrina numato, jog „dvigubos pilietybės atvejai turi būti ypač reti, išimtiniai“. Viliamės, kad šie kreipimosi papildymai suteiks daugiau galimybų Konstitu-

cinam Teismui tarti žodį pilietybės išsaugojimo klausimu“, – pažymi Ž. Pavilionis, apgailestaudamas, kad Seimas nesiémė ryžtingai spręsti klausimo dėl pilietybės ir procesą dar labiau atitolino, iki kol KT pateiks savo nutarimą.

„Privalome pagaliau suprasti, kad dabartiniame masinės emigracijos ir tarptautinių procesų kontekste priartėjome prie tam tikro skardžio, nuo kurio nukritus mūsų valstybei bus labai sunku atsikelti. Reiškiu gilią viltį ir linkiu visoms atsakingoms institucijoms, išskaitant Konstitucinį Teismą, išminties ir ryžto neatidėliojuant priimti atsakingus, visą tautą suvienysiančius sprendimus“, – sakė Ž. Pavilionis.

TS-LKD informacija

Lietuva tikisi principingos EK pozicijos „Gazprom“ tyrime

rinkos dujų kainas.

Prezidentė pakvietė Europos Komisiją siekti, kad nuo „Gazprom“ monopolio nukentėjusioms valstybėms, tarp jų ir Lietuvai, būtų kompensuota už patirtus finansinius nuostolius, ir užtikrinti, kad ateityje būtų taikomos sąžininga konkurencija pagrįstos ir realiai rinkos situaciją atspindinčios dujų kainos.

Šalies vadovė pabrėžė, kad dujotiekis „Nord Stream 2“ prieštarauja ES energetikos sąjungos tikslams ir dar labiau padidins visos Europos priklausomybę nuo „Gazprom“ dujų.

Prezidentė su eurokomisare taip pat

kalbėjo apie Baltijos valstybių elektros tinklų sinchronizaciją su kontinentine Europa. Pasak Prezidentės, konkurenčios dujų ir elektros kainos daro didelę įtaką ekonomikos ir gerovės augimui, todėl ES parama sinchronizacijai bei elektros ir dujų jungčių projektams yra labai svarbi sėkmė regiono raidai.

Susitikime aptarta dėl išardytos geležinkelio ruožo Mažeikiai–Rengė susiklosčiusi situacija. Europos Komisija skyrė „Lietuvos geležinkeliams“ 28 milijonų eurų baudą už tai, kad prieš 9 metus demontuodama šį ruožą minėta įmonė galimai pažeidė ES konkuren-

cijos taisykles.

Šalies vadovės teigimu, susidariusi padėtis ne tik uždeda didelę finansinę naštą, bet ir gali stipriai pakenkti Lietuvos tarptautiniam įvaizdžiui.

Valstybės vadovė taip pat kalbėjo apie ES kaimynystėje statomos Astravo AE keliamą pavoju. Pasak Prezidentės, tai geopolitinis Rusijos projektas, kurio siekiama grąžinti visai Europai. Todėl ES turi laikytis principinės pozicijos – iš Europos rinką iš trečiųjų šalių tiekti tik tą elektrą, kuri pagaminta laikantis visų ES saugumo reikalavimų.

Prezidentės spaudos tarnyba

Naujos knygos

Likimo nužymėtu keliu

Ildefonso Stonio knyga „Vėtrų sūkuryje“ skaitytojų supažindina su permainingu 1914–1988 metų laikotarpiu, laiminga savo vaikyste ir jaunyste, kol jų nepaženklino tremtis. Nemažai vilties kibirkštelių randame skaitydami apie Lietuvos išsilaisvinto raidą. Knygoje gausu istorinių faktų, svarbių datų, neaplenkiant ir iškilių valstybės veikėjų, ir minimu laikotarpiu Lietuvoje dirbusių iškiilių asmenybų.

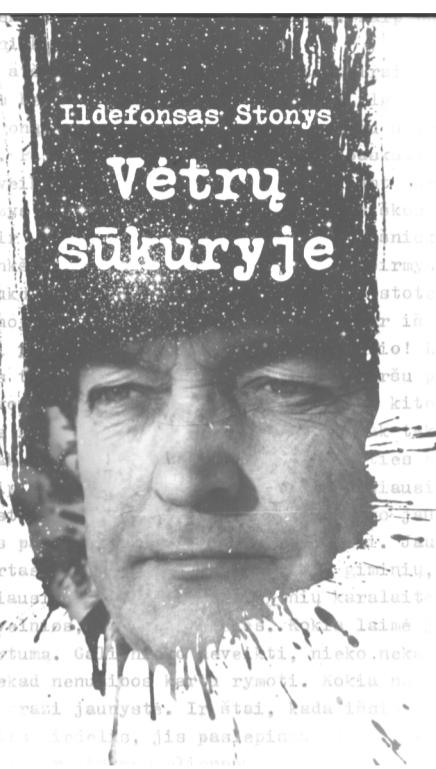
Istorija, kai knygos autorius susidūrė su brutaliais sovietų valdžios įstatymais, prasideda 1945 metų sausio 26 dieną. Tai ir Ildefonso Stonio gimtadienis. „Istrebitaliai“, ne vieną dieną sekė Stonių sodybą, pagaliau savo pasiekė. Jie inscenizavo, jog sovietoje rado besislapsantį nuo sovietų karinės tarnybos „dezertyrą“ I.Stonį. Jis buvo areštuotas ir pristačytas į Troškūnų milicijos skyrių.

Naujas gyvenimo etapas

Baudėjai, besiblaškantys po kaimus, įbaugino ir iš jų išvijo visą jaunimą. Jis rado prieglobstį Lietuvos miškuose. Pasipriešinimo kova netrukus sukūrė vidaus kovos darinį, kuris buvo reikalingas kaip įnagis lietuvių taučiai išnaikinti. Sunaikinus vietas gyventojus, jų vietoje turėjo kurtis kolonistai. Iki visiško nutautinimo buvo netoli. Visa tai savo knygoje detaliai aprašo I. Stonys, norėdamas parodyti, kokias kančias teko iškirsti lietuviams, atsidūrus po okupantu gaubtu.

Už vengimą atliki karinę tarnybą ir ginklo laikymą I. Stoniui buvo sukurpta byla. Tardymo metu išaiškėjo, jog didžiausia I. Stonio nuodėmė ta, kad jis vokiečių okupacijos metais buvo tarnautojas. Vadinasi, bendradarbiavo su priešu. Perkvalifikavus bylą, ji buvo perduota LTSR NKVD kariuomenės kariniams tribunolui. Kaltinimas – tautos išdavikas. Kaltinimai I. Stoniui buvo pateiktai net nevykus teismui. Kančių kelio pradžia – 1945 metų gegužės 29 diena.

Teismo proceso eiga I. Stonys aprašo: „Iejęs į salę vyriškis, nešinas mano byla, buvo labiau panašus į žydą. Aps-

tulbau, kad visas LTSR NKVD kariuomenės kalinis tribunolas susidea iš vieno žydo. Vadinasi, teis žydas.“ I. Stonys prisimena tas dienas, kai vokiečiai išvijo iš Lietuvos rusus. Viena žydė tada pasakė, kad bus pralietais lašelis žydų krauso. Bet, kai grįš vėl rusai, tada bus pralietais pilnas kibiras lietuviško krauso. Jos pranašiški žodžiai išspildė su kaupu.

Po teismo visi nuteistieji tapo politiniais kaliniai. Jiems skirta 10 metų kalėti ir 5 metai tremties.

Toli nuo Tėvynės

Pirmas nuteistųjų punktas – Moltovsko miesto Jagrilago stovykla. I. Stonys čia atliko dailidės darbus, vėliau jie keitėsi, viršininkai ir prižiūrėtojai – taip pat. Lageriuose I. Stonys greit perprato sovietų „politinę ekonomiką“ – čia didžiųjų statybų pagrindinė varomoji jėga yra kaliniai. Ir ta didžioji jėga marinama badu. O to meto lagerių ideo- logija tokia: jūs čia atvežti ne tam, kad dirbtumėte, o tam, kad numirtumėte. Ne kartą kaliniams teko girdeti šiuos ciniškus žodžius.

Knygos autorius labai įtaigiai apra-

josi pažangių valstybių pasiekimais ir regėjo šviesią savo vaikų ateitį.

Naujus ateities horizontus matė ir darbštūs aukštaičiai Adelė ir Aleksandras Kupriai, kol jų nesugriovė 1941 metų birželio 14-oji. Diena, kai į namus pasibeldė operatyvinis igaliotinis (rusas) ir du lietuvių, kaip NKGB atstovai, privailejė pasirašyti šeimos „iškeldinimo“ dokumentuose. Aleksandras Kuprys tuo metu dirbo Biržų apskrities mokyklų inspektoriumi, o Adelė Kuprienė – „Aušros“ pradžios mokyklos mokytoja. Nei vienas, nei kitas jokių „nuodėmių“ prieš valdžią neturėjo. Pareigūnai įsakė rengtis, pasiimti penkių savaičių sūnelį, kuriam tėvai nė vardo dar nebuvu išrinkę, ir vykti kartu su jais. Perskaičius Biržų rajono vykdomojo bei partijos komitetu nutarimus: „Esate perkeliami gyventi

Gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname buvusį tremtinį Vytautą KAZAKEVIČIŪ.

*Te rūpesčiai lyg dūmai išsklaido,
Tebūna širdyje ramu ramu,
Tegul nedingsta šypsena nuo veido,
Tebūna daug gražių, džiugių dienų!*

Šeima ir LPKTS Tauragės filialas

Nuoširdžiai sveikiname LPKTS Panevėžio filialo narius:
Joną PURĒNĄ, Vytautą SIMANAUSKĄ – 90-ojo,
Juliją SIMONAVIČIENĘ, Bronių DAUDĄ – 85-ojo,
Ireną STANIKŪNIENĘ, Vitaliją ŠALTONIENĘ
ir Janiną JARAŠIENĘ – 75-ojo,
Janą DAUGIALIENĘ – 70-ojo.

Brangieji,
*Saulėtų daug metų norim palinkėti,
Ir nejausti skaudžiai rudenio šarmos,
Laimės paukščio skrydžiu visada tikėti,
Neregėti niekad širdyje žemos.*

LPKTS Panevėžio filialas

šo kasdienę kalinių būtį, sunkų vergišką darbą, badą ir tarpusavio santykius su svetimšaliais kaliniais. Kiek apsistatus viename lageryje, kaliniai netrukus būdavo perkeliami į kitus. Labai vaizdžiai I. Stonys aprašo politinių kalinių gyvenimą perkėlus juos į Aziją, į Taišeto lagerius, Bratską ir garsusį Ozerlagą. Čia kalinių rankomis buvo tiesama geležinkelio linija. Reikėtų perskaityti šią knygą. Ypač jauniems žmonėms, kad suprastų, kokios buvo politinių kalinių darbo, buities sąlygos ir kokie stiprūs tie žmonės, nes sugebėjo išlikti.

Kai Vakaruose sužinojo, kad Sibiro lageriuose niekinami, žudomi, marinami badu ir verčiami dirbti katorgninkų darbus, daugelis apstulbo. SNO posėdžio metu rusai apie tai buvo paklausti. Tokio klausimo Maskvos vadai nesitikėjo. Informaciją apie beviltįšką politinių kalinių padėtį iš vieno lagerio perduodavo radijo technikos specialistas vokietis, slapsa širengės radijo siūstuvą. Stotis buvo susekta, o radistas išvežtas į Maskvą. Lageriuose vėl tvyrojo tyla ir ramybė.

Pasitikėjimas neišblėso visą gyvenimą

Kalinimo laikas baigėsi. Tai įvyko 1954 metų lapkričio 13 dieną. Tačiau grįžti į tėvynę dar ne laikas. I. Stoniui

dar reikėjo atliki bausmę tremtyje. Ši kartą atsidūrė Karagandoje. Kai išaušo ta diena, kada ir tremties pančiai sutruko, I. Stonys rengesi grįžti į Lietuvą. Vietiniai „viršininkai“, jausdami, kad praras visų amatų meistrą, naginga specialistą kvietė I. Stonį pasilikti Karagandoje, kur jis bus viskuo aprūpintas, geriau uždirbs nei Lietuvoje. „Tie, kurie tave išdavė, vėl stengsis kuo nors apkaltinti ir iš Lietuvos ištremti, – kalbėjo tada vienas Karagandos Statybos valdybos viršininkas. I. Stonys pažadėjo jam: tik aplankys namiškius, gimines ir sugriš. Bet to neįvyko.

Apsigyvenęs Kaune sukūrė šeimą, su žmona Stase užaugino dvi dukteris ir, kol sveikata leido, dirbo, kur pats norėjo, kur geriausiai pritapo ir buvo kviečiamas – statybos meistrų, darbų vykdymo, cecho viršininko pavaduotoju. Sibiro „universitetai“ jam labai padėjo.

„Visada pasitikėjau savo jėgomis. Ši savimi pasitikėjimo dvasia neįšblėso per visą gyvenimą. Net ir tada, kai mane sutrypdavo ar priversdavo būti žemiau žolės.“ Prasmingi, verti dėmesio žodžiai. Ar daug Lietuvoje tokį stiprios dvasios žmonių?

Knygą „Vėtrų sūkuryje“ galima įsigyti LPKTS Patriotinių leidinių knygynelyje (Laisvės al. 39, Kaunas).

Aušra ŠUOPYTĖ

Šeimos išgyvenimų istorija

į kitą vietą“, Kupriai suprato – tremtis.

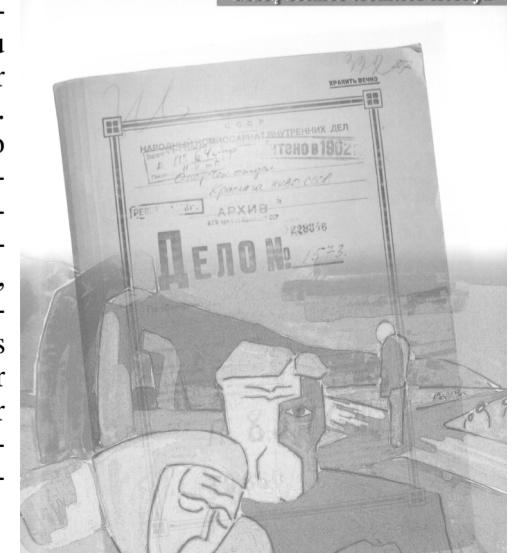
„Gyvuliniai vagonai dvokė mėšlu. Tenjau radome Vaitaičių šeimą iš Radviliškio. Susėdom ant grindų, ant rankų laikydami kūdikį. Man su vaikeliu leisdavo išlipti ir pasivaikščioti. Lyg ir turėjau progą pabėgti iš to košmaro. Tačiau tada atrodė, kad savo mylimo vyro niekada nepaliksiu, – prisiminiuose raše Adelė Kuprienė. – Traukiniuje moterys iš lagaminų sudurstė laikiną stalą, papjaustė lašinių, pyrago, duonos. Apsivilkome švariaiš marškiniais, gražiomis suknelėmis. Ruošėmės pakrikštysti mūsų vaikelį. Mudu – Ada ir Aleksandras – stovėjome susikaupę ir kartu su krikšto tévais kartojome šventus pasižadėjimus. Naujam krikščioniui suteikėme Rimanto vardą.“

(keliamo į 8 psl.)

SAUGOTI AMŽIAMS

Rimantas Kuprys

Mūsų šeimos tremties istorija

2017 m. spalio 20 d.

Tremtinys

Nr. 39 (1253)

5

Mokytojas, karininkas, šaulys Juozas Lesevičius

Juozas Lesevičius gimė 1906 metų birželio 7 dieną Seinų apskrityje, Šventežerio valsčiuje, Giraitės kaime, ūkininkų Karolio ir Anelės (Packevičiūtės) Lesevičių šeimoje. Mokėsi Lazdijų gimnazijoje, kurioje baigė 6 klasės. Vėliau mokėsi ir baigė 2 metų mokytojų kursus Lazdijuose. Mokėjo lenkų ir rusų kalbas.

1927 metų lapkričio 11 dieną Juozas Lesevičius pašauktas atliki karinę tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Pa-skirtas į 2-ojo pėstininkų pulko ryšių kuopą. 1928 metų sausio 5 dieną išsiūtas į aspirantų kursus prie Karo mokyklos. 1928 metų liepos–spalio mėnesiais stažavosi 5-ame pėstininkų pulke. 1928 metų spalio 29 dieną suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis.

Baigus Karo mokyklos III aspirantu laidą, 1929 metų vasario 19 dieną Lietuvos Respublikos Prezidento aktu Nr. 58 Juozui Lesevičiui suteiktas atsargos leitenanto laipsnis ir vasario 23 dieną paleistas į pėstininkų speci-alybės karininkų atsargą. 1931 metais pagal Karininkų laipsnių įstatymą at-sargos leitenanto laipsnis pakeistas į at-sargos jaunesniojo leitenanto laipsnį. 1928 metais apdovanotas Lietuvos Ne-priklausomybės 10-mečio medaliu.

1930 metais Juozas Lesevičius išstojo į Lietuvos šaulių sąjungos Seirijų šau-lių būrį ir 1930–1932 metų vadovavo šio būrio šauliams. Vėliau priklausė kitiems šaulių būriams, buvo rikiuotės šaulys.

1932 metais mirus broliui, Juozas Lesevičius paveldėjo 46 hektarų ūki – buvusį Kroki-alaukio dvaro centrą. Dirbo pradinių klasių mokytoju Alytuje, Simne, Kroki-alaukyje.

Sovietų są-jungai okupavus Lietuvą, Juozas Lesevičius gy-veno Alytaus apskrityje, Simno valsčiuje, Čiurlionių kaime, dirbo mokytoju Verebiejų pradinėje mokykloje.

1941 metų birželio 14 dieną Juozą Lesevičių areštavo NKVD Alytaus aps. skyriaus darbuotojai, ir kartu su žmo-na Antanina ir tėvu Karoliu birželio 18 dieną išvežė į tremtį Krasnojarsko krašte. 1942 metų kovo 18 dieną NKVD Norilsko skyriaus darbuotojai Juozą Lesevičių suémė. Prasidėjo tardymai, kaltinant, kad Juozas Lesevičius nuo 1930 metų iki 1940 metų pri-klausė „nacional-fašistinei kontrrevo-liucinei organizacijai „Šaulių sąjunga“, kurios nariai slopino revoliucinį judė-jimą Lietuvoje“. 1942 metų rugsėjo 12 dieną SSSR NKVD Ypatingojo pasita-rimo pagal SSSR BK 58 str. 10 dieną nuteistas 10 metų lagerio, mirė 1942 metų spa-lio 16 dieną lageryje.

Tėvas Karolis Lesevičius, Juozo, (gimės 1867 metais) ištremtas 1941 metų birželio 14 dieną į Krivošeinią, Novosiolovo rajone, Krasnojarsko krašte. Tremtyje 1941 metų gruodį su-imtas, 1942 metų liepos 22 dieną pa-gal SSSR BK 58 str. 10 dieną nuteistas 10 metų lagerio, mirė 1942 metų spa-lio 16 dieną lageryje.

Zmona Antanina Lesevičienė, Juo-zo, (gimus 1922 metais) ištremta 1941 metų birželio 14 dieną į Krivošeinią, No-vosiolovo rajone, Krasnojarsko krašte. 1941 metų lapkričio 19 dieną tremty-

Juozas Lesevičius Norilsko kalėjime 1942 metais

Lietuvos kariuomenės karininkas Juozas Lesevičius. 1929 metai

je gimė duktė Marija Lesevičiūtė. 1944 metais Antanina Lesevičienė su dukterimi perkeltos į Daurskojės rajoną, Krasnojarsko krašte. Iš tremties palei-stos 1956 metais, grįžo į Lietuvą.

1992 metų vasario 25 dieną Juozas Lesevičius reabilituotas (po mirties).

Parengė Gintaras LUČINSKAS

Nuotaikninga anykštėnų kelionė

tus pliaupė nesustodamas, užlipome į 36 metrų aukščio Mindūnų bokštą, skirtą apžvelgti Labanoro regioninio parko kraštovaizdžio įvairovę, susipažinti su Jame esančiais Baltaisiais Lakajais, Joudaisiais Lakajais, Sie-sarties ežeru su salomis bei garsiųjų Labanoro giria.

Vėliau užsukome į Labanoro mie-stelių Švenčionių rajone. Ten trumpam stabtelėjome prie 2009 metais sudegusių ir po dvejų metų atstatytos Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčios ir išvykome į galutinį savo kelionės tašką – Ladakalnio kalną Ignalinos rajone, prie Ginučių kaimo. Ladakalnis yra 176 metrų aukščio kalnas, stūksantis Šiliniškių gūbrio kalnų grandinėje. Nuo kalno matosi net šeši ežerai: Úkojas, Linkmenas, Pakasas, Asėkas, Alksnaitis, ir Alksnas. Nuostabus vaizdas, atsivéręs į Linkmenų

miško tolius, nudažytus rudens spalvomis, ir šešis ežerus mus visus sužavėjo. Keliauti su gera kompanija tinka bet ko-

kiu oru, o rudens spalvų nudažyta Rytų Lietuva atrodo gražiau negu vasarą.

Gintaras VAIČIŪNAS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt. Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117. Kaina: **1 mėn. – 2,45 Eur.**

Šviesiam Janės Ščiukaitės atminimui

Apie vieno žmogaus reikšmę visuomenei, tautai kalbėjo ne vienas senųjų ir naujujų amžių mąstytojas. Kad mažas akmenekas didelį vežimą apverčia, pastebėjo ir mūsų senoliai. Monsinoras Kazimieras Vasiliauskas yra sakės: „Jeigu aš nešviesiu, jeigu tu nešviesi – tai iš kur bus ta šviesa?“

Janė Ščiukaitė (1941–2017) savo gyvenimu brėžė šviesos trajektoriją. Pradėjusi tremtinės vaikyste, saulėlydį pasitiko būdama Šiaulių universiteto docente, technikos mokslų daktare, mokslininke, išradėja.

Norint aptikti žmogų formuojančius genus, tektų nusileisti į Suvalkiją, ne lygumą, o kalvomis ligi Vištyčio nuibanguojančių pietryčių kraštą, Marijampolės apskritys, Kalvarijos valsčiaus Tabarų kaimą. Panaikinus baudžiąvą gavęs 25 hektarus derlingos kaimo žemės, dar Šilainių šilelio, Plumbalės (buvusio Plumbėnų dvaro) pievų, Briedbalės durpyno gabalą, aukštostas kalvosviršūnėje stubas pasistatė penktos kartos Janės prosenelis Daugirda. Jo vėlesniems palikuonims išmirus, ūkio paveldėtoja Uršulė Daugirdaitė ištekėjo už bežemio Jono Ščiukos ir Daugirdų viejoje pradėjo Ščiukų giminę.

Užkurys pasirodė ne toks jau prastas: nuvykęs Anglijon užsidirbo krūvą svarų ir grįžes investavo juos į ūkį. Nenėnė, kiek vaikų pagimdė Uršulė – užaugo du: Petronėlė ir Juozas. Dukteri išleido į mokslą: baigusi Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją, studijavo Kauno universitetu teologijos filosofijos fakultete. Sūnui, sulaukusiam pilnametystės ir išmokėjusiam seserai dalij, atiteko ūkis. Darbštus, santūrus, rintas vyras Juozas Ščiuka į žmonas paėmė šmaikščią, linksmą Tabarų šimtamargio dukterį Petrę Balytaitę. Jos tėvas mieliau į rankas imdavo smuiką, negu plūgą ar dalį. Trys jo sūnūs neblogai smuikavo, ketvirtasis – ne, tai nemėgo jo, sakydavo: „Koks čia Balyta, kad negriežia“. Motina Antanina Balytienė irgi ne kaip visos kaimo moterys – dukterims paaugus, karvių nemelžė, kiauliu nešérė, languotą skarą ant pečių ir eina per laukus dainuodama.

Janė Ščiukaitė meniškoji Balytų linija aplenkė: neturėjo palinkimo dainuoti, nei muzikuoti. Užtat charakteris Balytų: judri, šneki, linksmia, mėgstanti bendrauti, mokanti smailai pajuokauti. Ištėvo Juozo Ščiukos bus paveldėjusi racionalų mastymą, gili pareigos, atsakomybės jausmą. Ir gerą galvą.

Užėmus Lietuvą rusams (1940), prasigyvenęs ūkininkas gavo nusikaltėliui tolygū nedoro išnaudotojo vardą „buožė“. Po karo atsirado ir kitas, jį papildantis naujadaras – „išbuožinimas“. Tai civilizuotoje Europoje neregėtas veiksmas.

Prasidėjus kolūkių vajui, turtingieji Tabarų kaimo ūkininkai pirmieji stojo į kolūkį. Janė Ščiukaitė yra pasakojuusi:

„Susirinkę mūsų namuose vyrai kalba, galvoja, ką daryti. Nutarė nieko nelaukdami patys pirmininką išsirinkti. Balsuoja. Išgirdusi, kad išrinko Juozą Ščiuką, mamutė balsu užraudojo. To krašto partizanai pasvarstė ir sako, gerai, būk. Jie dažnai dienodavo ir nakvodavo mūsų kluone ant šiaudų. Ir pas kitus ūkininkus, ir krūmais, medžiais

apželusuose Vėžupio šlaituose glaudavosi. O saugodavo juos senos bobėlės: šmirinėja po kaimą, stebi, žvalgos ir praneša, kur enkavedistai pasirodė, kieno sodybą supa... Pas kolūkio pirmininką dažnai lankydamasi viršininkai iš Kalvarijos. Sušaukę žmones nurodo kada ką sėti, pjauti, dirvas arti; įsako suvesti arklius į pirmininko tvartą – gaspadoriai suveda, paskui naktį kiekvienas savo bėrius namo parsijodina; liepia grūdus suvežti ir išpilti Ščiukos kieme – pavasarį visi semsią iš tos krūvos ir apsėsią kolūkio laukus... O ūkininkai varo samagoną iš gražiausiu rugių: kam tausoti, vis tiek atims. Tada ir prasidėjo gėrimai. Gėrė visi... Mes tik laukėme: išbuožins ar išveš?“

Neužgyenantį randą širdyse ir atminyje paliko 1951-ųjų spalio 1-osios rytas, kai nuo kareiviškų batų bilsmo stučia sudrebėjo. Pažadinę suskaičiavo: Juozas ir Petrė Ščiukai, dvi mergaitės... Keturi, o tremiamujų sąraše – šeši. Kur dar du? Kalvarijoje, Vaidutis mokosi gimnazijoje, senelė ji prižiūri, šeimininkauja. Suguldė tėvus atgal, pastatė prie lovos sargybinį su ilgu šautuvu, neleido keltis, kol neparvežė iš Kalvarijos senosios Ščiukienės ir bernuko.

Vaidutis tuomet buvo dylikos metė, Janė dešimties, Rasytė devynerių...

Ščiukus gabenusi tremtinė ešeloną išlaipino Tomske. Toliau dar atvira barža, lietuvių lyjant, vėjui pučiant 600 kilometrų plukdė Obe per Vakarų Sibiro žemumą į šiaurę. Atplukdyti į Karagasoko rajono Staro Jugino kaimą sulindo po penkias, šešias šeimias į „bandarkas“ (bandarka – didelis, medinis, tuščiaviduris pastatas – tik išorinės sienos, langai ir durys). Vietovė atskirta nuo pasaulyo, vasarą upėmis tepasiemiu, aplink pelkės, miškai, klimatas šaltas, drėgnas. Vietos šeimininkų evenkų nelikę né vieno, prieš kelius dešimtmecius atitremtieji ukrainiečiai, vokiečiai, rusai irgi jau išsiskirstę po kitas gyvenvietes.

Tėvai ir Vaidutis karto miškų, mergaitės lankė kitoje upės pusėje Novo Jugino kaimo esančią rusišką mokyklą.

„Bandarkose“ – savas gyvenimas. Šeimos atsityvėrė sau plotelius, sumūrė krosnis. Bado nejautė: „Užsitepi ant duonos margarino, pasisemi vandens iš Vasiugano upės – ir kaip skaunu“. Dainuoti, kaip seniau kaimo, nesusiedavo, né muzikos instrumento niekas neturėjo. Tačiau kartą, kai išvarė per Velykas miško kirst – „taip užtraukėm partizaniškas dainas, kad visas miškas skambėjo,“ – pasakojo Janeimotina. Kuriam nors mirus giedodavo rožinių. Gedojimus vesdavo Petrė Ščiukienė, jižinėjo apeiginių giesmių tvarką, turėjo balsą (tautosakos rinkėjams yra pateikusi pluoštą senovinių suvalkiečių dainų, jos įdainavimais augomi Lietuvos literatūros ir tautosakos institute). Šiaip žmonės nedainuodavo, né į saviveiklas neidavo – „Juozas Ščiuka buvo nepalenkiamas“.

1957 metais grįžė iš tremties ūkį radio apgyvendintą. Bet doro žmogaus, išsikėlė iš ne savo namų. Ščiuka nusipirkio iš kolūkio Daugirdų įkurtą tėviškę, perstatė storą rastą, šiaudais dengtą, dviejų galų trobą į nedidelį, geltonai dažytą namelį. Gyvenimą pradėjo iš naujo.

Vaikai jautė tvirtą įpareigojimą nenukėsti prievertos liūne. Ryšys su žeme jau buvo grubiai nutrauktas. Kibo į mokslą. Visi trys išskirtinai gabūs, atkaklūs – tikri suvalkiečiai. Mergaitės, nors iš pradžių kalbėjo tarp savęs rusiškai, užbaigė Lietuvoje vidurinę mokyklą, įstojo ir baigė Vilniaus universitetą. Vaidutį mokslalaikas jau buvo toli pralenkės, nebesitikėjo Lietuvoje jo pavyti. Grįžo atgal į Rusiją ir po metų parsivežė vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimą. Popierių, žinoma, galima ir už kysį gauti, tačiau stojamujų egzaminų į aukštosios mokyklos matematikos fakultetą tuščia galva neišlaikysi. Baigus universitetą paskyrė į Vilniaus įmonę, vadinančią „pašto dėžute“. Neištėvė jis ten ilgai, metė skaičius ir sėdo į laisvai upe plaukiantį, paties vairuojamą laivelį. Po kiek laiko Vaidutis Ščiuka – irklavimo vienvietė baidare Lietuvos čempionas, Panevėžio sporto mokyklos irklavimo treneris. Užsispryrėlis, entuziastas, tempė paskui save jaunuomenę.

Sesutės apsigyveno Šiauliouose. Filologė Rasa išlikimai darbavosi „Aušros“ muziejuje. Janė, įgijusi universitete fizikos specialybę, 1965 metais pradėjo dėstyti fiziką Kauno politechnikos Instituto Šiaulių filiale. Asistente, po kelių metų – vyr. dėstytoja. Ėmėsi mokslinio darbo – straipsnių rašymo, disertacijų rengimo, išradimų bei jų įdiegimo. Dalyvavo tarptautinėse fizikų konferencijose, kursuose, seminaruose. Jos CV nurodoma, jog pateikė 17 išradimų, publikavo virš 70 mokslinių straipsnių. Ir nors tremtinio vardas sovietmečiu – rimta kliūtis į pakilimo taką, Janė Ščiukaitė buvo pripažinta „geriausia Kauno politechnikos instituto išradėja moterų dėstytojų grupėje“ (1981). Dar po kelių metų (1985), apgynus technikos mokslų disertaciją tema „Informacijos nešiklio statmenų svyravimų matavimo metodų ir priemonių kūrimas elektrostatinio registravimo principu“, jai suteikiamas Šiaulių technologijos instituto (nuo 1987 metų Šiaulių universiteto) mokslinis docentės titulas.

Profesinio pripažinimo ženklai būtų nieko verti, jeigu už jų neslypėtū žmogiškosios vertybės. Bendradarbių žodžiais Janė Ščiukaitė buvo „nesavaunaudiška kolegė“, o „jos altruizmas galėjo būti daugeliui iš mūsų pavyzdžiu“. Studentai ją gerbė už profesionalumą, mylėjo už nuoširdumą, sakydavo „profė“, „žmogiška“, „nepasikėlus“. O ir ji mėgo pedagoginių darbų, visą gyvenimą bendravo su jaunimu, mokė, globojo, reikalavo ir toleravo, buvo principinė ir teisinga, nenuolaidžiavo, nepataikavo nei studentams, nei kolegom.

Kolegos Janė mylėjo ir gerbė. Puikiai išmanydama lietuvių ir rusų, mokėdama anglų ir vokiečių kalbas ji padėdavo redaguoti straipsnius, versti tekstu, jaučiasiems doktorantams – įveikti matematikos, fizikos problemas. Visa tai buvo daroma labai nuoširdžiai – ji džiaugdavo galédama padėti kitam.

Visokių įvykių, intrigų, nesusipratimų pasitaikydavo fakultete – Janė vi suomet palaikydavo ir padrąsindavo

Janė Ščiukaitė

Ščiukų šeima tremtyje: sėdi tėvai ir senelė Uršulė, priekyje – Vaidutis, Janė, Rasytė. Staro Jugino, 1952 metai

tuos, kuriems kas nors nepasisekė. Ne su girdėjusi, kad ką nors smerktų, niekintų ar kritikuotų. Ko Janė nemokėjo ir nesugebėjo? Meluoti, veidmai nauti, lipti kitiems per galvas.

Pasakodavo apie savo vaikyste – šviesūs Lietuvos žmonės, daug iškenčiantys, dirbę, mylę ir palaikę vienas kitą buvo jos tėveliai. Tabarų namas, krosnis, obelys – tokia buvo gimtinė. Kartais pasakodavo ir apie tremtį... Jos žodžiuose nejausdavau pykčio ar neapykantos, gal tik nuoskaudą dėl darbo ir karjeros ribojimų sovietmečiu. Puikiai pabaigusi Vilniaus universitetą ji norėjusi gauti paskyrimą į Elektrografijos institutą, kuriai vyko gana pažangūs ir perspektyvūs moksliniai tyrimai. Deja, jai atsakė, kad tokio paskyrimo negausianti. Suprato, jog dėlto, kad yra tremtinės vaikas.

Ji buvo žmogus, visą save, savo laiką, mintis, gyvenimą paaukojės kitiems – ar timiesiems, studentams, kolegom.

Žodis „paaukojės“ – ne atsitiktinis. 1989 metais mirtis nusinešė sesę Rasą. Liko maži vaikai. Janė prisiėmė atsakomybę. Mokslininkai teko užleisti vietą motinos pareigoms. Ilgai reikėjo vardinti jos laiką, nuovargi, pastangas, kol dukterėčia Gedimina ir sūnėnas Algimantas baigė Šiaulių universitetą.

(keliamas į 7 psl.)

2017 m. spalio 20 d.

Tremtinys

Nr. 39 (1253)

7

Šviesiam Janės Ščiukaitės atminimui

(atkelta iš 6 psl.)

Likimo jai buvo skirta palydėti į Amžinybę visą šeimą. Po Rasos mirties pasaulių aplieido Petrė Ščiukienė. Paskui ją išėjo dar ne senas Vaidutis. Pasakiausiai – tėvas Juozas Ščiuka, sulaukęs 97. Janė liko vienintelė. Ir viena. Be artimųjų. Be Daugirdų – Ščiukų giminė išauginusiu namu.

Šiaulių universiteto Aplinkotyros ir Fizikos katedros dozentas dr. Alfredas Lankauskas prisimena:

„Kiekvienas iš mūsų bent dalyje savo gyvenimo turime žmogų, kuris lydi tai priartėdamas, tai kiek nutoldamas. Mano gyvenime tokiu savotišku palydovu buvo Janė Ščiukaitė.

Susipažinome 1977 metais, kai pradėjau dirbtį Kauno politechnikos instituto Šiaulių fakulteto Radiotechnikos ir Elektrotechnikos katedroje. Abu fizikai, baigę tą patį Vilniaus universitetą, dėstėme bendrąjį fiziką, tik skirtinoms studijų programoms. Nenuostabu, kad netrukus pradėjome artimiau bendrauti. Temų pokalbiams turėjome pakankamai: apie profesionalią fiziką, mokslinių darbų kryptis, bendrus pažiūstamus. Netrukus paaikėjau, kad abu esame tremtiniai, ir mūsų pokalbiai tapo žymiai atviresni. Nevengėme ir politikos, kadaug mūsų pažiūros buvo gana artimos. Kalbėdavome ir apie nepriklausomos Lietuvos atkūrimo galimybes, nesitikėdami,

kad tai artima realybė. Abu įsijungėme į Lietuvos nepriklausomybės Sajūdžio veiklą.

Baltijos kelias parodė tikruosius Lietuvos, Latvijos ir Estijos siekius. Tačiau juos įgyvendinti nebuvó paprasta. Šiuo sudėtingu laikotarpiu Janė patvirtino savo patriotines nuostatas ir pasiryžimą ginti Lietuvos nepriklausomybę: ji leido įrengti savo darbo kabineite radijo ryšio mobilają stotelę, nors būdama fizike, puikiai suvokė, kad tokios stotelės labai lengvai susekamos. Stotelės pasiskoliniai iš Šiaulių aeroklubo, išmontuodamas jas išsklandytuvę. Jos gana ribotos galios, todėl labai svarbu buvo jas įrengti kuo aukščiau – Janė kabinetas ketvirtame aukštė.

Bet pavojuj didelis: Lietuvoje dar dislokuoti Rusijos armijos garnizonai, ypatingai saugoma Šiaulių aviacijos bazė.

Šiuo audringu laikotarpiu beveik dešimčiai metų teko palikti akademinių darbų – buvau išrinktas Šiaulių miesto meru. Išlydėdama į naują vietą Janė įpareigojo mane laikytis Lietuvos nepriklausomybės ir patriotizmo principų. Tada dažniausiai matydavomės per Lietuvos valstybines šventes bei akademinius renginius. Pastabų gaudavau.

2000 metais, grįžęs į naujai įsteigtą Šiaulių universitetą, buvau paskirtas Fizikos ir Matematikos fakulteto dekanu. Janė dirbo Technologijos fakultete. Susiradau naują moks-

linių tyrimų temą ir pakviečiau Janę prisijungti. Ji kvietimą priėmė įtarpotematiskos lydere: netik teoretike, bet ir eksperimentatore, stebėtinai gretai įsi-savinusia eksperimento metodiką bei įrangą. Šios tematikos pagrindu paskelbėme keletą mokslinių publikacijų, aplikavome mokslinių tyrimų projektą. Vieną jų (Vandenilio panaudojimas elektros energijos gamybai) sėkmingai realizavome per projektą „Inovacijai čekiai“. Netrukus Janė buvo perkelta į Fizikos katedrą Fizikos ir Matematikos fakultete, kuri po universiteto reorganizacijos tapo Aplinkotyros ir Fizikos katedra. Išėjusi į pensiją (2016), Janė nepaliko universiteto – visad buvo pasirengusi pavaduoti išvykusius į komandiruotes, stažuotes ar susirgusius kolegas, ir niekada neimdavo už tai atlygio.

Janė Ščiukaitė yra parašiusi daug metodinių darbų, kurių daugelis ir šiandien naudojami kaip mokymo priemonė. Ji buvo beveik visų mano metodinių darbų recenzentė arba redaktorė, išskirtinį dėmesį teikdama lietuvių kalbos taisyklėnimiui.

Šių metų pavasarį aptarėme būsimus mokslo planus, sutarėme, kad Janė prisijungs prie mūsų tyrimų. Deja, tiems planams nelemta buvo išspildyt, tačiau Janė Ščiukaitės atminimas ir darbai amžiams įrašyti į Šiaulių universiteto istoriją.“
Jūratė VYLIŪTĖ

Uždeklė ūzvakutę savo krašto partizanams

Uždeklė ūzvakutę Zanavykijos krašto partizanams

Zanavykijoje drauge su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, puoselėjančia atminimo tradiciją, jau ne vienus metus jėgas vienija ne tik klubo „Motorsport“ visureigiu entuziastai, bet ir sporto ir laisvalaikio klubas „Vėjas“.

Norinčiuosius keliauti, bet neturinčius automobilių, pavėžeti žada klubas „Motorsport“ visureigais, o klubas „Vėjas“ kviečia prisijungti rudens ir miško keliukų nebijančius dviračių mėgėjus.

Išvykstame spalio 29 d. (sekmadienį) 10 val. nuo memorialo Genocido aukoms atminti Šakių kapinėse.

Uždeklė ūzvakutę Kauno krašto partizanams

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos širdis – Kaunas. Pagerbkime šio krašto partizanus drauge.

Išvykstame spalio 31 d. (antradienį) 15 val. nuo paminklo Žuvusių už Lietuvos Laisvę Motinai Kauno senosiose kapinėse. Galinčiuosis kviečiame atvykti su automobiliais, kad galėtume pavėžti visus norinčiuosius dalyvauti.

Iniciatyvos globėja – Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė.

Pasiteirauti el.p. tremtinys.lpkts@gmail.com, tel. 8 614 85 117.

Ilsėkitės ramybėje

Stefanija Dikmonaitė
1923–2017

Gimė Utenos r. Kaliekiškių k. 1945 m. iš tremta į Permę (Molotovo) sr. Belojevo r. Velva Bazos gyv. 1956 m. grįžo į Lietuvą. Išidabino Utenos vaikų namuose darbininke.

Palaidota Utenos Leliūnų kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį Valią ir artimuosius.

Tremties draugės Onutė, Danutė, Aldona, Birutė ir Stefutė

Birutė Felicija Zukaitė-Žilinskienė
1929–2017

Gimė Ukmergės aps. Kavarsko valsč. Žvirblėnų k. Tėvų ūkyje buvo įrengtas partizanų bunkeris. Birutė Felicija buvo partizanų ryšininkė. 1950 m. arestuota, tardyta Kauno saugume, nuo 10 m. griežtojo režimo lagerio. Kalėjo Taišeto, Bratsko lageriuose. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Apsigyveno Kavarske, sukūrė šeimą, dirbo Kavarsko ligoninėje medicinos statistike. Atgimimo pradžioje įsijungė į LPKTS gretas. Aktyviai dalyvavo Anykščių skyriaus veikloje. Užaugino sūnus ir dukterį.

Palaidota Kavarsko kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį, sūnų ir jų šeimas.

LPKTS Anykščių filialas

Angelgerda Šleivaitė-Jurpalienė
1947–2017

Gimė Radviliškio r. Skėmių k. 1948 m. kartu su tévais iš tremta į Krasnojarsko kr. Partizansko r. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Baigė aukštąjį moksą, ištakėjo, užaugino dvi dukteris.

Palaidota Skėmių kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukteris, jų šeimos narius ir artimuosius.

LPKTS Radviliškio filialas

Skelbimai

Spalio 21 d. (šeštadienį) 11 val. Šilutės seniūnijos salėje (Lietuvininkų g. 17) įvyks LPKTS Šilutės filialo attaskaitinis rinkiminis susirinkimas. Sajungos narių dalyvavimas būtinas. Turėkite tremtinio pažymėjimą. Bus galima sumokėti nario mokesčių, užsiprenumeruoti „Tremtinį“. Koncertuos LPKTS Šilutės filialo choras „Pamario aidas“, Meno mokyklos moksleiviai.

Spalio 21 d. (šeštadienį) LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaune) įvyks **9.30 val.** LPKTS valdybos posėdis, **10.30 val.** TS-LKD PKTF valdybos posėdis, **12 val.** LPKTS tarybos posėdis. Valdybų ir tarybos narius kviečiame dalyvauti.

Spalio 27 d. (penktadienį) 11 val. Šiaulių Ginkūnų kapinių Tremtinų sektoriuje grėbsime lapus. Atsineškite šiukslių maišą. Maloniai laukiame talkininkų.

Lapkričio 2 d. (ketvirtadienį, per Vėlines) 12 val. Šiaulių Ginkūnų kapinėse prie Didžiojo Kryžiaus pasimelsime, uždegsmė žvakelę. Dalyvaus choras „Tremtinys“.

Lapkričio 1 d. (trečiadienį) 14 val. LPKTS Kauno filialas kviečia buvusius tremtinius, politinius kalinius, Laisvės kovų dalyvius, moksleivius, jaunimą ir miesto gyventojus į Kauno Petrasiliūnų kapines prie „Tautos kančių“ memorialo prisiminti mirusiuosius, negrijusiuosius iš Sibiro platyių.

Uždegsmė žvakucių, padésime gėlių. Giedos Kauno buvusių tremtinų ir politinių kalinių choras „Ilgesys“, vadovaujamas Bronės Paulavičienės ir Mindaugo Šikšniaus.

Kviečiame gausiai dalyvauti.

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sąjunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta MilerienėAdresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

Imones kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas2 spaudos lankai
Tiražas 1780 egz.

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorijabe, baltų dėmių“ remia

Kaina
0,61 euroSPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS

Graudžios svetimų namų ašaros

Novelės

Šaukotas

Po „visų tautų vado“ mirties tévas grijo prie šeimos. Bet net po reabilitacijos leidimo grįžti į Lietuvą nebuvo. Tévui buvo pareikštis „rimti“ kaltinimai. Slapta lietuvių partizanus, kurie naktimis iš Minaičių Šušvės pakrante ateidavo į Diktariškes, aprūpindavo maistoto produktais.

Tad apie grįžimą į Lietuvą galėjomi tik pasvajoti. O gerai žinojom, kad tai neįmanoma. Mes su broliu užaugome Vasho slėnyje. Mūsų šeima grijo į Lietuvą po 36 tremties metų. Po grįžimo seni tévai gimtinėje pragyveno dar vienuolika metų.

Tai buvo tikras džiaugsmas. Vis priimenu, kaip tévas sakydavo: „Vieno bijoju – mirti svetimame krašte. Visad noréjau mirti gimtinėje“. Kartais man taip kalbėdavo: „Mirsu. Tegul mane į bet kokį griovį ar duobę, užkloja sau-sais lapais, smėliu. Bet tik Lietuvos žemėje. Būsiu laimingas“.

Už baisias kančias likimas tévui buvo gailestingas. Tévas ilsisi kapinėse šalia mano prosenelių. Pačiam Lietuvos centre. Šaukoto kaimo pakrašty. Po aukštais klevais. Prie medinės bažnytėlės, kurioje jis su savo gražuole nuotaka Kotryna, mano mama, tuokėsi.

„Po daržinės karnizu, tarp senove alsuojančių medinių rastų, lengvai, bet tvirtai pritvirtintas matési kregždutės lizdas. Iš jo žvelgė jaunikliai. Gelton-napiai, žingeidūs. Jau mojavo, tiesa, dar netvirtais, dar juodumu neblizgančiais, dar neaštriais sparnais.

Apacioje, ant šviežio sauso šieno, rausvame kamuolėlyje miegojo paršeliai. Šalia ilsėjosi arklys, kramsnodamas sultingą žalią pokosą. Klostémės žiau-mojo žvairiaus spalvų žoles.

Sena medinė daržinė alsavo ramybę, jaukumu ir šiluma.

Kartkartėmis iškrisdavo kregždutė, atnešdama savo jaunikliams maisto. Ir tuomet visas lizdas iškart klegédamas sukrusdavo. Linksmai, švelniai.

Kregždutė išskrido. Jaunikliai aprimo. Po stogu vėl tapo tylu. Tik pro atidarytas didžiules duris girdėjos netoliiese augančios tuopos lapų šlamesys.

Tévas, žilas, metų naštos slegiamas, su tremtinio nuoskauda širdyje, bet

dar stiprus, mėlynų akių, neskubėdamas, su pasididžiavimu aprodantis savo ūki, kalbėdavo:

– Žinok, sūneli, kregždutės pas blogus žmones ir tinginės nesukalizdė. Opas musojos atskrenda kiekvieną vasarą. Vadinas, tiki mumis!..

Tévas pametėjo arkliu dar vieną glėbių kavpnių žolęs, plasta ka patapšnojo per jo šilkinių rusvą galingą kaklą, pirštai palygino pasipūtusius karčius, nubraukė prikibusias žoles.

Išėjau ir daržinės paskui téva. Virš galvos praskrido kregždutė ir greitai pranyko dangaus žydrynėje. Mažo paukštelio plazdantys sparnai nešė į dižiulį pasaulių tikėjimą gérioperale žemėje.

Gyvas vanduo

Kaip visada, skubėjau. Bet prie vartelio manęs laukė mama. Jos jau seniai nėra tarp gyvujų. Tik ar širdžiai tai paaiškinsi. Ji apmirė, kupina švelnumo ir aštrių, bet nežeidžiančiu šviesiu lauki-mu to, ko būti jau negali. Niekados.

Tyliai, be girgždesio atsivérē seni mediniai varteliai, lengvai džiugus žengiau link tévų namo. Ir staiga išgirdau tylų ir švelnų: „Labas, sūneli!..“

Nežinau kieno tai buvo balsas.

Gal tai senasis klevas sveikino mane žalių lapų šlamesiu. Gal tolimos vaikystės laukų véjas atskubėjo susi-tiki su manimi.

O gal tai mano atmintis sudrebėjo, atgimė. Prakalbino mane. Suskambo stebuklingais mamos žodžiais.

Kieme žalias žolės kilimas. Ji mena mano basų vaikiškų kojų bėgiojimą. Aš žemai nusilenkiu, pasisveikindamas su tévų namais, gimtaja žeme. Šilta ranka perbraukiu rasos lašeliais žibanią žolę.

Metu pakampén lagaminą, sveiki-nuos su artimaisiais.

Skubu prie seno šulinio. Pažvelgiu į jo dugną. Jame atsispindi mėlynas dangus. Didingai, neaprēpiamai, kaip veidrodje nepasiekiamas tyrumas.

Vyniojasi baltas plonas trosas. Kibiras bemat guviai krenta žemyn. Tie-sa, ilgai. Skambédamas. Matau – kibi-

ras iki pat kraštų pildosi vandeniu, kol visiškai panry.

Greitai suku rankeną. Trosas išsi-tiesina, išsitempia, girgžda, kaip pubu-dinta linksminti sidabrinė styga. Kaž-kiek primirštas, bet man išprastas ir mie-las svoris kyla aukštyn.

Iškart prisiliečiu lūpomis, vėliau placių, visa burna, kaip ištroskės, iškankintas pla-čios dykumos klajūnas priglundi prie sklidino šalto vandens kibiro krašto.

Geriu. Nealsuodamas. Ir su džiuge-siu atpažista mane, liejasi manyje, mane pripildo, kiekvieną mano laštelę amžinos jėgos, tekančios gimtosios žemės šaltiniais.

Šaltas vanduo liejasi per kibiro kraš-tus, milijonais vaivorykštės spalvų žibsi aplink mane, švyti, praskaidrindamas naują dieną. Juokiuosi kaip vaikystėje, laisvai ir iškilmingai.

Yra gyvo vandens. Ir noriu pasidalin-tipaslaptimi, kur jį rasti. Nereikia ieškoti už trijų jūrų. Jis, gyvasis vanduo, ten, kur tavo namai. Tik į gimtuosius namus nie-kada nevalia pamiršti kelio.

Ir nebus tau baisūs svetimi šalti vė-jai, kaip toli nuo gimtujų namų tave be-nuneštų likimas. Grįsi, ir vandens gurkšnelis iš tévų šulinio sugrąžins tau gyvenimo džiaugsmą.

Eduardas MANOVAS

Šeimos išgyvenimų istorija

(atkelta iš 4 psl.)

Ilga kelionė ir nuolatinis nerimas

Kelionės aprašymai knygoje pateikiами per Rimanto Kuprijo ir Adelės Kuprienės prisiminimus. Jie pirmuoju asmeniu pateikia savus išgyvenimus, vil-tis ir ryžtą nepasiduoti, kaip nors išgyventi. Pats nuožmiasias smūgis buvo vyru atskyrimas nuo šeimų. Ar reikia dides-nės nelaimės moteriai likus be vyro, su kūdikiu ant rankų? Tai buvo didžiausia tragedija ir vilties praradimas, kuriuos patyrė Adelė Kuprienė, atsidūrusi Tomsko sr. Parbigorajone. Neįmanoma patikėti, kad tokioje situacijoje galima ką nors veikti, rūpintis sūneliu ir išlikti.

Aleksandras Kuprys pasakoja apie tai, kuo baigėsi dviejų kalinių bandymas

pabėgti iš mirties lagerio. „Sargybiniai juos pasivijo ir nušovė. Mums, keliems vyrams, lagerio valdžia davė porą maišų nuo čiužinių ir liepė eiti kartu su la-gerio viršininku ir sargybos būrio vadu bei šunininku. Pastarasis ir nušovė kalinius. (...) Du jauni apskritaveidžiai vyrai, trumpai kirptais plaukais, vilkintys kareiviškomis palaidinėmis gulėjo ran-kas išskėtę, kruvini. Veidai ir akys buvo aplipę muselėmis. Atpažinti jau būtų sunku. Viršininkas kojomis apspardė la-vonus, apvertė. Mums liepė išsikirsti miške dvi kartis, lavonus sukištį į maišus ir pasikeičiant nešti ant pečių į la-gerį. Reikėjo, kad visi kalinių pamaty-tų ir žinotų, jog pabėgti iš čia neįmanoma. Mes dar stovinavome, bijodami prisiliesti prie kruvinų, suglebusių, jau

dvokiančių kūnų. Suėmiau vieną už pečių, pasodinau. Žuvusiojo galva nusvir-o ant mano peties, rankos nukaro man už nugaros. Užmovėme čiužinio maišą, at-sargiai paguldėme. Kaip paémėme perpu-siaują, kūnas sulinko, tada maišą užtrauk-eime ant kojų. Nešti nebuvo lengva.“

Tai tik vienės epizodas, kai autorius pateikia visas lagerių valdžios nužmo-gėjimo ir abejingumo detales, nes čia patekė žmonės jiems nė supuvusios medžio pliauskos neverti.

Nors lagerių durys atsivérė

Pasibaigus įkalinimo lageryje laikui Aleksandras Kuprys, kiti politiniai kalinių galėjo palikti lagerį, bet laisvės vai-siaisiai džiaugtis buvo dar anksti. Jiems bu-vuo taikomas dar vienas paragrafas: trem-

tis visam gyvenimui. Tik laiškai, kurie aplankydavo Adelę ir Aleksandrą – jiems galima buvo susirašinėti, buvo menkos žinutės, liudijančios, kad abu dar gyvi. Tačiau ilgesys, noras pažvelgti savo vy-rui į akis, paskatino Adelę belstis į tol-imiausius kraštus į aplankytį ir pasilikti visam likusiam gyvenimui.

Už ilgalaičio išsiskyrimo metus, Dievas Kuprių šeimą apdovanojo antruoju sūnumi. Jam davė Pauliausvardą. Tačiau berniukui lemtis buvo negailestinga. Kny-gos pavadinimas „Saugoti amžiams“ – tai Lietuvos ypatingajame archyve sau-gomos Kuprių tremties bylos užrašas.

Knygą galima išsigyti LPKTS patrio-tinių leidinių knygynelyje (Laisvės al. 39, Kaune).

Aušra ŠUOPYTĖ